

Številka: U-I-50/09-18

Up-260/09-17

Datum: 18. 3. 2010

O D L O Č B A

Ustavno sodišče je v postopkih odločanja o ustavni pritožbi in pobudi Erasma Angelilla, Republika Italija, ki ga zastopa Odvetniška družba Čeferin, o. p., d. o. o., Grosuplje, na seji 18. marca 2010

o d l o č i l o :

1. V četrtem stavku drugega odstavka 205. člena Zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 32/07 – uradno prečiščeno besedilo, 68/08 in 77/09) se razveljavijo besede »preiskovalnega sodnika ali«.

2. Predloge za podaljšanje pripora, ki so jih na podlagi zakonske določbe iz prejšnje točke podali preiskovalni sodniki in o njih še ni pravnomočno odločeno, je treba po učinkovanju te odločbe šteti za predloge državnih tožilcev.

3. S sklepom Višjega sodišča v Ljubljani št. I Kp 123/2009 z dne 27. 2. 2009 v zvezi s sklepom Okrožnega sodišča v Ljubljani št. Ks 305/2009 z dne 20. 2. 2009 je bila pritožniku kršena pravica iz 22. člena Ustave.

O b r a z l o ž i t e v

A.

1. S sklepom zunajobravnavnega senata Okrožnega sodišča v Ljubljani je bil na predlog preiskovalne sodnice v fazi preiskave na podlagi drugega odstavka 205. člena Zakona o kazenskem postopku (v nadaljevanju ZKP) zoper pritožnika podaljšan pripor iz pripornega razloga begosumnosti po 1. točki prvega odstavka 201. člena ZKP. Pritožbo, ki so jo pritožnikovi zagovorniki vložili zoper izpodbijani prvostopenjski sklep, je Višje sodišče zavrnilo.

2. Višje sodišče je zavrnilo pritožnikova očitka kršitve pravice iz prvega odstavka 23. člena in 27. člena Ustave, da bi moralo sodišče predlog preiskovalne sodnice za podaljšanje pripora, podan na podlagi drugega odstavka 205. člena ZKP, zavreči. Menilo je, da je preiskovalna sodnica upravičena podati predlog na podlagi 205. člena ZKP in da odločbi Ustavnega sodišča, na kateri se je skliceval pritožnik, ne moreta vplivati na odločanje sodišča. Zavzelo je stališče, da se posamezni omejevalni ukrep ne odreja brez predloga upravičenega tožilca, in navedlo, da je bil pripor odrejen na predlog državne tožilke ter da je iz dosedanjega poteka kazenskega postopka razvidno, da državni tožilec stališča do pripora ni spremenil. Kot neutemeljene je Višje sodišče zavrnilo tudi pritožnikove navedbe, s katerimi je zatrjeval kršitev pravice do osebne svobode iz prvega odstavka 19. člena Ustave, ker naj ne bi bili podani pogoji iz prvega odstavka 20. člena Ustave.

3. Pritožnik izpodbija sodni odločbi, s katerima je bilo odločeno o podaljšanju pripora, in hkrati vlaga pobudo za začetek postopka za oceno ustavnosti četrtega stavka

drugega odstavka 205. člena ZKP. Meni, da sta izpodbijani odločbi v neskladju s prvim odstavkom 23. člena in 27. členom Ustave. V neskladju s pravico do nepristranskega sojenja in pravico do domneve nedolžnosti naj bi bilo, da se omejevalni ukrep lahko odreja brez predloga upravičenega tožilca. Tako naj bi izhajalo iz odločb Ustavnega sodišča št. U-I-296/02 z dne 20. 5. 2004 (Uradni list RS, št. 68/04 in OdlUS XIII, 41) in št. U-I-328/04 z dne 29. 5. 2008 (Uradni list RS, št. 65/08 in OdlUS XVII, 20). Ureditev, po kateri predlaga podaljševanje omejevalnega ukrepa preiskovalni sodnik, naj bi bila protiustavna zato, ker je ta »sodnik garant«, ki odloča o posegih v človekove pravice in temeljne svoboščine vse do vložitve obtožnice; izvaja preiskavo tudi v korist obrambe, s čimer naj bi skrbel za ravnovesje med strankama.

4. Izpodbijani sodni odločbi, ki naj bi se opirali na protiustavno zakonsko določbo, naj bi iz istih razlogov, iz katerih je protiustaven tudi Zakon, kršili pritožnikovi pravici iz prvega odstavka 23. člena in 27. člena Ustave. Pritožnik je protiustavnost Zakona utemeljeval tako v odgovoru na predlog za podaljšanje pripora kot v pritožbi zoper prvostopenjsko sodno odločbo, vendar naj se niti Okrožno niti Višje sodišče do tega ne bi opredelili. S tem naj bi pritožniku kršili tudi pravico iz 22. člena Ustave. Sodišči sta svoji odločitvi utemeljili le na zakonski določbi, zavrnil pa sta uporabo Ustave in odločb Ustavnega sodišča, ki so po tretjem odstavku 1. člena Zakona o Ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 64/07 – uradno prečiščeno besedilo – v nadaljevanju ZUstS), obvezne. S tem naj bi ravnali v nasprotju z drugim odstavkom 125. člena Ustave, ki kot pogoj sodniške neodvisnosti določa vezanost na Ustavo in zakon, in pritožniku odrekli pravico iz prvega odstavka 23. člena Ustave.

5. Po stališču Višjega sodišča naj za podaljšanje pripora ne bi veljale enake predpostavke kot za njegovo odreditev. Pritožnik meni, da morajo biti pri podaljšanju pripora izpolnjeni vsi ustavni pogoji, določeni v 20. členu Ustave; med njimi tudi vsa procesna jamstva, kot izhajajo iz odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-18/93 z dne 11. 4. 1996 (Uradni list RS, št. 25/96 in OdlUS V, 40), med katerimi sta tudi pravici iz prvega odstavka 23. člena in 27. člena Ustave. Opozarja, da državni tožilec glede podaljšanja pripora sploh ni predložil stališča. Pritožnik meni, da je zaradi kršitve pravice do sodnega varstva in pravice do domneve nedolžnosti protiustavno poseženo tudi v njegovo pravico do osebne svobode iz prvega odstavka 19. člena Ustave. Zatrjuje, da ni podan utemeljen sum, da je storil kaznivo dejanje, zato naj bi bila kršena njegova pravica iz prvega odstavka 20. člena Ustave. Ker naj bi Višje sodišče njegovo oporekanje utemeljenemu sumu glede obstoja krivde napačno opredelilo, naj bi kršilo njegovo pravico iz 25. člena Ustave. Pritožnik meni tudi, da pripor ni neogibno potreben za zagotovitev njegove navzočnosti, ker potreba po njegovem sodelovanju v preiskavi ni izkazana in ker bi sodišče lahko na podlagi evropskega naloga za prijetje in predajo zagotovilo njegovo navzočnost v kazenskem postopku. To naj bi pritožnik uveljavljal že v odgovoru na predlog za podaljšanje pripora, vendar naj se sodišče do tega ne bi opredelilo in naj bi tudi samo kršilo 22. člen Ustave.

6. Pritožnik je predlagal, naj Ustavno sodišče ustavno pritožbo sprejme v obravnavo, ker naj bi odpirala prikazana pomembna ustavnopravna vprašanja, prav tako je kot pobudnik predlagal, naj Ustavno sodišče sprejme pobudo. Ustavno sodišče je s sklepom št. Up-260/09 in U-I-50/09 z dne 9. 4. 2009 ustavno pritožbo sprejelo v obravnavo. Pobudo je sprejelo in začelo postopek za oceno ustavnosti četrtega stavka drugega odstavka 205. člena ZKP. O sprejemu ustavne pritožbe v obravnavo je na podlagi prvega odstavka 56. člena ZUstS obvestilo Višje sodišče. Pobudo je poslalo v odgovor Državnemu zboru Republike Slovenije in za mnenje zaprosilo Ministrstvo za pravosodje.

7. Državni zbor ni odgovoril.

8. Ministrstvo za pravosodje in Vlada Republike Slovenije sta poslala enaki mnenji. Menita, da izpodbijana določba ni v neskladju z Ustavo in da ureja podaljševanje pripora v skladu z 20. členom Ustave, pri čemer ureditev ne odstopa od pravnih jamstev, ki jih

zagotavlja ta ustavna določba. Zagotovljena naj bi bila nepristranskost sodišča pri odločanju, saj o podaljšanju pripora odloča bodisi zunajobravnavni senat okrožnega sodišča bodisi senat Vrhovnega sodišča po tem, ko je zagotovljeno, da pred tem slišita stališča obeh strani: obdolženca in državnega tožilca oziroma preiskovalnega sodnika. Tako naj bi bila spoštovana kontradiktornost kot eden izmed pogojev nepristranskega odločanja, kar naj bi izhajalo tudi iz odločbe Ustavnega sodišča št. Up-21/05 z dne 26. 5. 2005 (Uradni list RS, št. 57/05 in OdlUS XIV, 44). V njej naj bi bilo obravnavano prav podaljšanje pripora na predlog preiskovalnega sodnika tudi v zvezi s prvim odstavkom 23. člena Ustave, pri čemer naj Ustavno sodišče pri predlogu preiskovalnega sodnika ne bi ugotovilo protiustavnosti. Ministrstvo za pravosodje in Vlada menita, da se preiskovalni sodnik zaradi tega ne spremeni v organ pregona pri odločanju v preiskavi, ki teče na zahtevo upravičenega tožilca; njegova nepristranskost naj ne bi bila ogrožena. Iz ustavnih določb naj ne bi izhajala obveznost predloga tožilca, ta obveznost naj tudi ne bi izhajala iz odločb Ustavnega sodišča, na katere se pobudnik sklicuje. Zaradi izpodbijane ureditve naj ne bi prihajalo do hujših posegov v obdolženčeve pravice kot pri podaljšanju pripora v drugih fazah postopka, ko lahko pripor podaljšujejo sodniki, ki odločajo o glavni stvari.

9. Vlada in Ministrstvo za pravosodje menita, da je veljavna ureditev potrebna tudi, ker je preiskovalni sodnik seznanjen s potekom preiskave in lahko sam najbolje utemelji razloge, zaradi katerih preiskava še ni končana. Če bi menil, da ni več razlogov za pripor, bi lahko preiskovalni sodnik pravočasno obvestil državnega tožilca, ki bi lahko, če s tem ne bi soglašal, sam predlagal podaljšanje pripora. Prav tako naj ne bi bilo podano neskladje s 27. členom Ustave, ker naj bi bilo na podlagi 20. člena Ustave mogoče posegati v osebno svobodo že na podlagi utemeljenega suma. Hkrati naj bi 27. člen Ustave zavezoval tudi sodišče, ki odloča o priporu, saj naj obdolžencu ne bi bilo treba ničesar dokazovati, ker mora tako obstoj pripornih razlogov kot potrebo po podaljšanju pripora zatrjevati in dokazovati predlagatelj podaljšanja, kar je lahko tudi preiskovalni sodnik.

10. Mnenji Ministrstva za pravosodje in Vlade sta bili poslani pobudniku, da se o njiju izjavi. Pobudnik navaja, da se z nosilnimi argumenti, ki izhajajo iz obeh mnenj, ne strinja. Poudarja, da v okviru pravnih jamstev iz 20. člena Ustave, še posebej v okviru zahteve po sodni odločbi, sodijo tudi postopkovna jamstva, na kar naj bi opozorilo Ustavno sodišče v odločbah št. U-I-18/93, št. U-I-296/02 in deloma v odločbi št. U-I-328/04. Meni, da se Ustavno sodišče v odločbi št. Up-21/05 ni opredelilo do ustavnosti izpodbijane ureditve, ker tega pritožnik očitno ni uveljavljal, zato naj bi bilo sklicevanje na to odločitev nepomembno. Ne strinja se z oceno, da izpodbijana ureditev za obdolženca ne pomeni hujših posegov v njegove pravice kot pri podaljšanju pripora v drugih fazah postopka, v katerih lahko pripor podaljšujejo sodniki, ki odločajo o glavni stvari, brez predloga tožilca. Kot ustavno sporno ocenjuje pobudnik tudi ureditev trajanja pripora po vložitvi obtožbe, kjer naj bi šlo za periodično presojo o tem, ali so še vedno podani razlogi za pripor, čeprav meni, da ne gre za povsem enake položaje. Kot ustavno sporno ocenjuje dvojno funkcijo preiskovalnega sodnika, ki naj bi kot sodnik garant odločal o posegih v človekove pravice in hkrati preiskoval očitano kaznivo dejanje. Primerjalne ureditve, ki sodno preiskavo poznajo, naj bi dvojno funkcijo preiskovalnega sodnika že ukinile; kot primer navaja francosko ureditev. Pobudnik ocenjuje, da je trditveno in dokazno breme lahko le na upravičenem tožilcu, vsaka drugačna ureditev, kot je tudi primer izpodbijane, pa je v neskladju s 27. členom Ustave. Ustavnemu sodišču predlaga, naj izpodbijano ureditev razveljavi.

B. – I.

Ocena ustavnosti četrtega stavka drugega odstavka 205. člena ZKP

11. Drugi odstavek 205. člena ZKP se glasi:

»(2) Pripor se sme po odločbi senata (šesti odstavek 25. člena) podaljšati največ za dva meseca. Zoper sklep senata je dovoljena pritožba, ki pa ne zadrži njegove izvršitve. Če teče postopek za kaznivo dejanje, za katero je v zakonu predpisana kazen zapora nad pet let, sme senat vrhovnega sodišča podaljšati pripor največ še za tri mesece. Sklep o podaljšanju pripora izda sodišče na obrazložen predlog preiskovalnega sodnika ali državnega tožilca. S predlogom morata biti najmanj tri dni pred iztekom roka iz tega odstavka seznanjena obdolženec in njegov zagovornik, ki se lahko pred odločitvijo sodišča izjaviti o navedbah v predlogu ali pa preiskovalni sodnik opravi poseben narok.«

12. Pobudnik izpodbija četrti stavek citirane zakonske določbe, kolikor določa, da se pripor lahko podaljša na obrazložen predlog preiskovalnega sodnika. Zatrjuje njegovo neskladnost s prvim odstavkom 23. člena in 27. členom Ustave.

13. Tako Vlada kot Ministrstvo za pravosodje v svojih mnenjih opozarjata na odločbo Ustavnega sodišča št. Up-21/05, v kateri naj bi Ustavno sodišče obravnavalo prav podaljšanje pripora na predlog preiskovalne sodnice. Pri tem Vlada in Ministrstvo za pravosodje nimata prav, ko trdita, da je Ustavno sodišče izvedlo presojo z vidika prvega odstavka 23. člena Ustave, pri čemer naj ne bi ugotovilo nič protiustavnega. Ustavno sodišče v navedeni odločbi morebitne kršitve te ustavne določbe ni presojalo, presojalo je le očitke o kršitvi 22. člena Ustave in to zgolj z vidika kontradiktornosti postopka kot enega izmed elementov te pravice (21. točka obrazložitve odločbe). Drži, kot trdi pobudnik, da se Ustavno sodišče v vprašanje ustavnosti, ali lahko preiskovalni sodnik predlaga podaljšanje pripora, ni spuščalo, ker to v navedeni zadevi ni bilo izpodbijano. V odločbi št. Up-763/03 z dne 8. 4. 2004 (Uradni list RS, št. 51/04, 62/04 – popr.), v kateri je Ustavno sodišče presojalo stališče Vrhovnega sodišča, po katerem ne bi bilo treba izvesti pripornega naroka pred odločitvijo o odreditvi pripora po 207. členu ZKP, je Ustavno sodišče v obrazložitvi odločbe povzelo tudi ureditev iz drugega odstavka 205. člena ZKP. Vendar je ob tem celo izrecno poudarilo, da se mu pri obravnavanju konkretne zadeve ni bilo treba spustiti v presojo, ali je zakonodajalec v celoti odpravil protiustavnost, ki jo je pred tem ugotovilo na področju odločanja o priporu. Tudi v tej odločbi se Ustavno sodišče do ustavnosti zakonske ureditve, po kateri lahko predlaga podaljšanje pripora preiskovalni sodnik, ni opredelilo. Do tega se torej Ustavno sodišče opredeljuje pravič.

B. – II.

14. Po prvem odstavku 19. člena Ustave ima vsakdo pravico do osebne svobode. Po drugem odstavku 19. člena Ustave se nikomur ne sme vzeti prostost, razen v primerih in po postopku, ki ga določa zakon. Po prvem odstavku 20. člena Ustave se sme oseba, za katero obstaja utemeljen sum, da je storila kaznivo dejanje, pripreti samo na podlagi odločbe sodišča, kadar je to neogibno potrebno za potek kazenskega postopka ali za varnost ljudi. Ustavodajalec je torej z drugim odstavkom 19. člena Ustave prepustil zakonu, da uredi primere, v katerih je dopustno poseči v pravico do osebne svobode, in določi postopek, po katerem morajo ravnati pristojni državni organi v takšnih primerih; seveda ob hkratnem spoštovanju drugih ustavnih določb in še posebej tretjega odstavka 15. člena in 2. člena Ustave, saj gre za posege v človekovo pravico. Vendar je hkrati ustavodajalec v primeru, kadar tak poseg pomeni pripor zoper osebo, utemeljeno osumljeno storitve kaznivega dejanja, v 20. členu Ustave že sam uredil primere mogočega poseganja v pravico do osebne svobode (kadar je to neogibno potrebno za potek kazenskega postopka ali za varnost ljudi) in hkrati nekatere izmed postopkovnih določb povzdignil na ustavno raven. Po ustavni ureditvi sme pripor trajati samo toliko časa, dokler so za to dani zakonski razlogi (drugi odstavek 20. člena Ustave), vendar v začetni fazi postopka do vložitve obtožnice največ tri mesece od dneva odvzema prostosti, Vrhovno sodišče pa ga sme podaljšati še za nadaljnje tri mesece (drugi in tretji odstavek 20. člena Ustave). Ustavni okvir »tri mesece od dneva odvzema prostosti« je zakonodajalec nadalje opredelil tako, da je določil, da sme biti obdolženec v priporu po sklepu preiskovalnega sodnika največ mesec dni od dneva, ko mu

je vzeta prostost, po tem času pa le na podlagi sklepa o podaljšanju pripora (prvi odstavek 205. člena ZKP), ki ga po drugem odstavku 205. člena ZKP izda senat treh sodnikov okrožnega sodišča iz šestega odstavka 25. člena ZKP (tako imenovani zunajobravnavni senat).

15. Ustava sicer ni izrecno določila, da mora presoja sodišča tako ob odločanju o odreditvi kot ob odločanju o podaljšanju pripora temeljiti na vseh ustavno in zakonsko opredeljenih pogojih. Vendar je jasno, da je to nujno zaradi zadostitve ustavno določeni izjemnosti poseganja v osebno svobodo posameznika. Da morajo sodišča tako ob odreditvi kot ob vsakem odločanju o podaljšanju pripora presoјati, ali so izpolnjeni pogoji iz drugega odstavka 19. člena in prvega odstavka 20. člena Ustave, nedvomno izhaja tudi iz ustaljene ustavnosodne presoje.⁽¹⁾

16. Ustavno sodišče je že v odločbi št. U-I-18/93 poudarilo, da zahteva po odločbi sodišča iz prvega odstavka 20. člena Ustave nujno vključuje jamstva, ki jih zagotavlja pravica do sodnega varstva iz prvega odstavka 23. člena Ustave – da o priporu lahko odloči le sodišče, ki je ustanovljeno z zakonom in ki je neodvisno ter nepristransko. Z vidika sodišča, ki odloča o podaljšanju pripora, izpodbijana ureditev ni ustavno sporna, kajti o tem bo odločal bodisi zunajobravnavni senat bodisi senat Vrhovnega sodišča, ki jima očitkov o nepristranskosti ni mogoče nasloviti na ravni zakonske ureditve. V tem pogledu gre za zakonsko ureditev, ki je ni mogoče primerjati s tisto, ki jo je Ustavno sodišče presoјalo v odločbah št. U-I-296/02 in št. U-I-328/04. Zato bi bilo v tem pogledu sklicevanje na navedeni odločbi Ustavnega sodišča res neutemeljeno, ker ne gre za to, da bi senata pristojnih sodišč o t. i. omejevalnem ukrepu odločala po uradni dolžnosti.

17. Vendar iz navedenih odločb Ustavnega sodišča izhaja še drugo stališče, ki pa mu ni mogoče odreči upoštevnosti pri tej ustavnosodni presoji, in ki glede obstoja ustavnih pogojev za odreditev ali podaljšanje pripora izhaja že iz odločbe št. U-I-18/93.⁽²⁾ Po tem stališču, na katerega izrecno opozarja tudi pobudnik, je skladno z domnevo nedolžnosti iz 27. člena Ustave,⁽³⁾ ki trditveno in dokazno breme nalaga tožilcu, slednji tisti, ki mora: 1) zahtevati odreditev omejevalnega ukrepa, 2) zatrjevati izpolnjenost vsebinskih pogojev in 3) jih dokazati s tisto stopnjo verjetnosti, kot to od njega zahteva zakonsko postavljeni dokazni standard.⁽⁴⁾ Ta tožilčeva vloga je bistvena z vidika zahteve po enakem varstvu pravic, ki izhaja iz 22. člena Ustave. Kot je navedlo Ustavno sodišče že v odločbi št. U-I-289/95 z dne 4. 12. 1997 (Uradni list RS, št. 5/98 in OdlUS VI, 165, 5. točka obrazložitve), daje ta ustavna določba obdolžencu v kazenskem postopku enak obseg pravic oziroma enak pravni položaj, kot ga ima nasprotna stranka v postopku, se pravi (državni ali zasebni) tožilec. Da morajo te zahteve veljati tudi pri odločanju o priporu, je izrecno poudarilo tudi Evropsko sodišče za človekove pravice (v nadaljevanju ESČP).⁽⁵⁾

18. Ravnanje preiskovalnega sodnika po izpodbijani zakonski ureditvi je odvisno od njegove presoje, ali meni, da obstajajo razlogi za podaljšanje pripora. Zakon ne določa izrecno, kako naj postopa preiskovalni sodnik, kadar meni, da razlogov za podaljšanje pripora ni. Sodna praksa ga je razlagala takó, da mora v takšnem primeru preiskovalni sodnik »pravočasno obvestiti državnega tožilca, da ne bo predlagal podaljšanja pripora, da lahko državni tožilec, če s tem ne soglaša, poda tak predlog«. ⁽⁶⁾ Če preiskovalni sodnik meni, da razlogi za podaljšanje pripora obstajajo, pa ga zakon na nek način sili, da mora predlagati podaljšanje pripora.⁽⁷⁾ Ko gre za odločanje o podaljšanju pripora, imamo tako v fazi zahtevanega podaljšanja na eni strani obdolženca, zoper katerega je v teku preiskava, ter na drugi strani državnega tožilca in preiskovalnega sodnika, pri čemer je slednji tisti, ki vodi preiskavo zoper obdolženca in zbira tako obremenilne kot razbremenilne dokaze, na podlagi katerih se bo državni tožilec odločil glede vložitve obtožnice. Obdolžencu nasproti tako stojita kar dva državna organa – državni tožilec in preiskovalni sodnik. Pri tem je tudi preiskovalni sodnik postavljen v funkcijo pregona storilcev kaznivih dejanj. Zato takšna ureditev pomeni poseg v pravico obdolženca iz 22. člena do enakega varstva pravic in to z vidika tiste

vsebine te pravice, ki obdolžencu zagotavlja tako imenovano »enakost orožij« v kazenskem postopku.⁽⁸⁾ To je tudi razlog, zaradi katerega je Ustavno sodišče pobudnikovo zatrjevanje o neskladju izpodbijane ureditve s 27. členom Ustave najprej presojalo z vidika njene skladnosti z 22. členom Ustave.

19. Poseg v človekovo pravico je dopusten samo, če to zahtevajo človekove pravice drugih in v primerih, ki jih določa ta Ustava (tretji odstavek 15. člena Ustave). Da zakonska ureditev lahko poseže v človekovo pravico, mora torej najprej obstajati ustavno dopusten cilj. Le če ta obstaja, je v skladu z ustaljeno ustavnosodno presojo dopustnost posega treba presoditi še z vidika njegove skladnosti z 2. členom Ustave (odločba Ustavnega sodišča št. U-I-18/02 z dne 24. 10. 2003, Uradni list RS, št. 108/03 in OdlUS XII, 86, 25. točka obrazložitve). Za poseg v enakost orožij, ki obdolžencu zagotavlja, da v nobenem primeru ne more biti postavljen v slabši položaj kot druga stranka v postopku – državni tožilec, ni videti ustavno dopustnega cilja. Kot takšnega nedvomno ni mogoče šteti tega, da je po zatrjevanju Vlade in Ministrstva za pravosodje izpodbijana zakonska ureditev potrebna, ker naj bi preiskovalni sodnik najbolj poznal objektivne razloge, zaradi katerih preiskava še ni končana, kar je treba navesti tudi v sklepu o podaljšanju pripora. Ne da bi se bilo treba opredeliti do tega, ali bi to sploh lahko bil ustavno dopusten cilj, je jasno, da ga ni mogoče upoštevati že zato, ker nastane povsem enak položaj tudi takrat, ko preiskovalni sodnik ne predlaga podaljšanja pripora, ker meni, da za to ne obstajajo razlogi – tudi tedaj mora preiskovalni sodnik obvestiti državnega tožilca o vsem, kar je pomembno z vidika bodočega odločanja o podaljšanju pripora, nanaša pa se na potek preiskave oziroma na preiskovalna dejanja, ki jih je treba še opraviti.

20. Ker ne obstaja ustavno dopusten cilj, zaradi katerega je mogoče omejiti obdolženčevo pravico do enakosti orožij iz 22. člena Ustave, je izpodbijana zakonska ureditev z njo v neskladju. Zato je Ustavno sodišče v četrtem stavku drugega odstavka 205. člena ZKP razveljavilo besede »preiskovalnega sodnika ali« (1. točka izreka). Za takšno obliko razveljavitve se je odločilo, ker ta stavek v preostalem delu niti ni bil izpodbijan. Ker je bilo treba izpodbijano ureditev razveljaviti že zaradi navedene protiustavnosti, ni bilo treba presojati drugih zatrjevanih neskladij z Ustavo. Ustavno sodišče se pri odločanju tudi ni opredelilo do ustavnosti drugih določb ZKP, ki urejajo odločanje o podaljšanju pripora po vložitvi obtožnice, ker te prav tako niso bile izpodbijane, niti odločitev o tem ni bila potrebna zaradi odločitve o ustavni pritožbi, v kateri so izpodbijane sodne odločbe, izdane v postopku pred vloženo obtožnico. Zakonodajalec bo sam presodil, ali so zaradi te odločitve Ustavnega sodišča podani ustavnopravni razlogi, zaradi katerih je treba spremeniti tudi določbe ZKP, ki urejajo odločanje o priporu po vložitvi obtožnice.

21. Z učinkovanjem razveljavitve bo prišlo do primerov, v katerih so preiskovalni sodniki že predlagali podaljšanje pripora na podlagi razveljavljene zakonske ureditve, pa o njih do tedaj še ne bo pravnomočno odločeno (44. člen ZUstS). Da ne bi tudi v teh primerih prišlo do kršitve človekove pravice iz 22. člena Ustave, je Ustavno sodišče na podlagi drugega odstavka 40. člena ZUstS določilo način izvršitve te odločbe. Po njem je treba že vložene predloge preiskovalnih sodnikov šteti za predloge državnih tožilcev. Tako je odločilo zato, ker je treba pri odločanju o priporu v skladu s prvim odstavkom 20. člena Ustave upoštevati tako razloge, ki naj zagotovijo spoštovanje obdolženčevega položaja v postopku, kot tudi razloge, zaradi katerih se sploh dovoli poseganje v osebno svobodo obdolženca; razloga neogibne potrebnosti pripora za varnost ljudi in za potek kazenskega postopka imata pomembno ustavnopravno težo (2. točka izreka).

B. – III.

Odločitev o ustavni pritožbi

22. Z izpodbijanima sodnima odločbama je bil pripor zoper pritožnika podaljšan do 24. 4. 2009, kar pomeni, da sklepa ne veljata več. Ustavno sodišče je v odločbi št. Up-763/03 sprejelo stališče, po katerem pritožnik, ki izpodbija sklepe, s katerimi je bilo poseženo v njegovo pravico do osebne svobode iz prvega odstavka 19. člena Ustave, izkazuje pravni interes za odločanje Ustavnega sodišča tudi v primeru neveljavnih sodnih odločb. Vendar je Ustavno sodišče hkrati sprejelo stališče, da se v takem primeru omeji na morebitno ugotovitev kršitve pravice do osebne svobode oziroma na kršitev tiste človekove pravice, ki ugotavljanje kršitve pravice iz prvega odstavka 19. člena Ustave onemogoča; slednje samo v obrazložitvi odločbe. Pred izdajo te odločbe je bila uveljavljena drugačna ustavnosodna presoja v primerih, ko je Ustavno sodišče pri presoji ustavnosti sklepov o odreditvi oziroma o podaljšanju pripora ugotovilo kršitve ustavnih procesnih jamstev, zaradi katerih večinoma niti ni moglo presojati zatrjevane kršitve pravice do osebne svobode. V teh odločitvah je Ustavno sodišče namreč tudi v izreku svoje odločbe ugotovilo kršitev človekove pravice,⁽⁹⁾ čeprav ni šlo za kršitev pravice do osebne svobode. V odločbi št. Up-763/03 pa je Ustavno sodišče pritožbo zavrnilo kljub temu, da je, kot je razvidno iz obrazložitve odločbe, ugotovilo, da je bila pri odločanju o odreditvi pripora pritožniku kršena pravica iz 22. člena Ustave. Kot je navedlo Ustavno sodišče (36. točka obrazložitve), kršitev 22. člena Ustave ni bila takšna, da bi pomenila kršitev pravice do osebne svobode. Po tej odločitvi je še nekajkrat ravnalo enako,⁽¹⁰⁾ medtem ko je v odločbi št. Up-153/05 z dne 12. 5. 2005 (Uradni list RS, št. 53/05 in OdlUS XIV, 42) ravnalo tako kot pred odločbo št. Up-763/03 – v izreku odločbe je ugotovilo kršitev 22. člena Ustave.

23. Ustavno sodišče je torej z odločbo št. Up-763/03 spremenilo dotedanjo ustavnosodno presojo, iz katere je bilo razvidno, da lahko Ustavno sodišče, ki je na podlagi prvega odstavka 59. člena ZUstS pooblaščen, da izpodbijani posamični akt razveljavi (ali ga glede na naravo tega akta odpravi), stori tudi manj od tega – ugotovi kršitev človekove pravice, ne da bi akt razveljavilo. Vendar, kot je razvidno iz prejšnje točke te obrazložitve, v tem stališču ni bilo dosledno. Zato je treba ustavnosodno presojo poenotiti, predvsem pa s to odločbo Ustavno sodišče opušča stališče iz odločbe št. Up-763/03, ker zato obstajajo utemeljeni razlogi. Z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o Ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 51/07 – ZUstS-A) so bila v ZUstS vpeljana drugačna merila (tretji odstavek 160. člena Ustave), na podlagi katerih Ustavno sodišče odloča o tem, ali se ustavna pritožba sprejme v obravnavo. V skladu z drugo alinejo drugega odstavka 55.b člena ZUstS se ustavna pritožba sprejme v obravnavo, če gre za pomembno ustavnopravno vprašanje, ki presega pomen konkretne zadeve. To pa je upošteven razlog, ki predvsem poudarja pomembnost odločitve o ustavni pritožbi v njenem objektivnem pomenu za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin – v precedenčnem pomenu odločanja Ustavnega sodišča. Ne glede na to, da ni mogoče zanikati tega, da je t. i. ugotovitvena odločba o kršitvi človekove pravice pomembna tudi za pritožnika samega, pa je še toliko bolj pomemben ta objektivni vidik, zaradi katerega prvi odstavek 59. člena ZUstS ne more biti ovira za izdajo takšne odločbe; tudi argument, po katerem lahko Ustavno sodišče, če lahko razveljavi posamični pravni akt, stori tudi manj od tega – zgolj ugotovi kršitev, postane tako poudarjeno močnejši. Če posamični pravni akt v času odločanja Ustavnega sodišča ne velja več, ga že po naravi stvari ni mogoče razveljaviti. Vendar pa mora Ustavno sodišče v primerih, ko so izpolnjeni pogoji za odločanje o ustavni pritožbi in ko ugotovi kršitev človekovih pravic, o tem tudi odločiti in to ne glede na to, za katero človekovo pravico ali temeljno svoboščino gre. Le tako lahko Ustavno sodišče svojo precedenčno vlogo tudi izvaja. Tako je ravnalo tudi v tem primeru, pri čemer gre nedvomno za odločitev o pomembnem ustavnopravnem vprašanju, ki presega pomen konkretne zadeve.

B. – IV.

24. Očitke, s katerimi pritožnik utemeljuje protiustavnost izpodbijane zakonske določbe, naslavlja tudi na izpodbijani sodni odločbi. Iz enakih razlogov, iz katerih je izpodbijana zakonska ureditev v neskladju z 22. členom Ustave, je bila tudi s sklepom

zunajobravnavnega senata kršena pritožnikova pravica do enakega varstva njegovih pravic. Njen sestavni del je tudi pravica obdolženca do enakosti orožij v kazenskem postopku, ki mora biti spoštovana tudi pri odločanju pristojnih sodišč o odrejanju ali podaljševanju pripora zoper osebo, ki je utemeljeno osumljena storitve kaznivega dejanja. Kljub temu, da je pritožnik v odgovoru na predlog preiskovalnega sodnika zatrjeval neustavnost zakonske ureditve, se je zunajobravnavni senat v izpodbijanem sklepu zadovoljil zgolj s sklicevanjem na veljavnost zakonske ureditve in se tako do pomembnega vprašanja niti ni opredelil. Pritrditi je treba pritožniku, da gre tudi v takem primeru za kršitev 22. člena Ustave.

25. Tudi Višje sodišče je tovrstne pritožnikove ugovore zavrnilo s sklicevanjem na veljavno zakonsko določbo in navedlo, da odločbi Ustavnega sodišča, na kateri se je skliceval pritožnik, ne moreta vplivati na odločitev. S tem tudi Višje sodišče ni odgovorilo na upoštevne pritožnikove argumente, saj ni obrazložilo, zakaj meni, da odločbi št. U-I-296/02 in št. U-I-328/04 na odločitev ne moreta vplivati. Kot je razvidno iz obrazložitve, ki se nanaša na ustavnosodno presojo izpodbijane ureditve, je bil tak zaključek Višjega sodišča v pomembnem delu ustavnosodno zgrešen. Zato je tudi stališčem, ki jih je sprejelo Višje sodišče, mogoče očitati kršitev 22. člena Ustave. Zgrešeno pa je tudi stališče Višjega sodišča, po katerem zadostuje, da državni tožilec na začetku predlaga odreditev pripora, kasneje pa naj bi se kar na podlagi poteka preiskave štel, da na takšnem stališču vztraja. Kot izhaja iz ustaljene ustavnosodne presoje, morajo biti ob vsakem odločanju o priporu izpolnjeni vsi ustavni in zakonski pogoji za dopustnost posega v posameznikovo osebno svobodo. Predlog državnega tožilca mora prav glede na okoliščine, ki obstajajo prav v času odločanja o priporu, vsebovati utemeljitve (17. točka obrazložitve te odločbe). Zato na obstoj predloga državnega tožilca ni mogoče sklepati le iz poteka sodne preiskave in iz tega, da je ta enkrat predlog že dal. Tudi to stališče zato krši pritožnikovo pravico do enakosti orožij iz 22. člena Ustave.

26. Ob ugotovljeni kršitvi 22. člena Ustave, do katere je prišlo zato, ker podaljšanja pripora ni predlagal državni tožilec, ampak preiskovalni sodnik, Ustavno sodišče tako ni moglo presojati nadaljnjih zatrjevanih kršitev človekovih pravic, ker ne more ugibati o tem, kako bi postopek potekal in kakšne bi bile utemeljitve sodišč, če bi sodišče odločalo o predlogu državnega tožilca za podaljšanje pripora. Zato se je omejilo na ugotovitev kršitve iz 22. člena Ustave (3. točka izreka), saj izpodbijanih sodnih odločb zaradi njihove neveljavnosti ni moglo razveljaviti.

C.

27. Ustavno sodišče je sprejelo to odločbo na podlagi 43. člena, drugega odstavka 40. člena in 47. člena v zvezi z 49. členom ZUstS ter tretje alineje tretjega odstavka 46. člena Poslovnika Ustavnega sodišča (Uradni list RS, št. 86/07) v sestavi: predsednik Jože Tratnik ter sodnice in sodniki dr. Mitja Deisinger, mag. Marta Klampfer, mag. Marija Krisper Kramberger, mag. Miroslav Mozetič, dr. Ernest Petrič, Jasna Pogačar, mag. Jadranka Sovdat in Jan Zobec. Prvo in tretjo točko izreka je sprejelo s sedmimi glasovi proti dvema. Proti sta glasovala sodnica Klampfer in sodnik Petrič. Drugo točko izreka je sprejelo s šestimi glasovi proti trem. Proti so glasovali sodnica Klampfer ter sodnika Mozetič in Petrič.

Jože Tratnik l.r.
Predsednik

⁽¹⁾ Tako Ustavno sodišče že v odločbi št. Up-164/95 z dne 7. 12. 1995 (OdlUS IV, 138), 9. točka obrazložitve, in v številnih kasnejših odločbah in sklepih.

⁽²⁾ Točka 72 obrazložitve odločbe št. U-I-18/93.

⁽³⁾ Člen 27 Ustave se glasi:

»Kdor je obdolžen kaznivega ravnanja, velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo.«

⁽⁴⁾ Točka 39 obrazložitve odločbe št. U-I-296/02 in točka 13 obrazložitve odločbe št. U-I-328/04.

⁽⁵⁾ ESČP je v sodbi v zadevi Lanz proti Avstriji z dne 31. 1. 2002 v 40. točki obrazložitve navedlo: »Sodišče opozarja, da četrti odstavek 5. člena Konvencije vsakomur, ki mu je odvzeta prostost oziroma ki je priprt, zagotavlja pravico do postopka, v katerem se preizkusijo pogoji procesnega in materialnega prava, ki morajo biti izpolnjeni, da je odvzem prostosti »zakonit« z vidika Konvencije (Brogan in drugi proti Združenemu kraljestvu z dne 29. novembra 1988, Series A, št. 145-B, str. 34–35, 65. točka). Domače sodišče, ki obravnava take zadeve, mora zagotavljati »jamstva v sodnem postopku«. Postopek mora biti kontradiktoren in vedno zagotavljati enakost orožij med strankama – tožilcem in priprto osebo (Grauzinis proti Litvi z dne 10. oktobra 2000, št. 37975/97, 31. točka).«

⁽⁶⁾ Š. Horvat, Zakon o kazenskem postopku s komentarjem, GV Založba, Ljubljana 2004, str. 481.

⁽⁷⁾ »Predlog za podaljšanje pripora (...) lahko poda preiskovalni sodnik ali državni tožilec, lahko pa tudi oba«, tako Š. Horvat, prav tam.

⁽⁸⁾ ESČP je v sodbi v zadevi Bulut proti Avstriji z dne 22. 2. 1996 zapisalo: »Sodišče opozarja, da mora v skladu z načelom enakosti orožij – ki je eden od elementov širšega koncepta pravičnega sojenja – vsaka stranka imeti primerno možnost, da svojo zadevo predstavi v okoliščinah, ki je ne postavljajo v slabši položaj od nasprotne stranke (glej sodbo v zadevi Dombo Beheer B. V. proti Nizozemski z dne 27. oktobra 1993, Series A, št. 274, str. 19, 33. točka). V tem okviru sta pomembna tako videz kot tudi posebna občutljivost za dobro delovanje pravosodja (glej, mutatis mutandis, sodbo v zadevi Borgers proti Belgiji z dne 30. oktobra 1991, Series A, št. 214-B, str. 31, 24. točka, in v njej navedene sodbe)«, 47. točka obrazložitve. V sodbi v zadevi Ben Naceur proti Franciji z dne 3. 10. 2006 še: »Poleg tega kršitev tega načela ni odvisna od nadaljnje, izmerljive nepravilnosti, ki bi izhajala iz procesne neenakosti (APEH Üldözötteinek Szövetsége in drugi, zgoraj navedena sodba, str. 387, 42. točka, in Guigue in SGEM-CFDT proti Franciji, zgoraj navedeni sklep)«, 31. točka obrazložitve.

⁽⁹⁾ Tako npr. v odločbi št. Up-155/95 z dne 5. 12. 1996 (OdlUS V, 190), s katero je ugotovilo kršitev prvega odstavka 23. člena Ustave, v odločbi št. Up-293/97 z dne 12. 2. 1998 (OdlUS VII, 101), s katero je ugotovilo kršitev pravic iz 25. in 29. člena Ustave, v odločbah št. Up-11/98 z dne 10. 7. 2002 (Uradni list RS, št. 65/02 in OdlUS XI, 268) in št. Up-315/00 z dne 3. 7. 2003 (Uradni list RS, št. 70/03 in OdlUS XII, 104), v katerih je ugotovilo kršitev 25. člena Ustave, in št. Up-103/02 z dne 17. 10. 2002 (Uradni list RS, št. 93/02 in OdlUS XI, 276), s katero je ugotovilo kršitev 22. člena Ustave.

⁽¹⁰⁾ Tako npr. v odločbi št. Up-52/03 z dne 27. 10. 2005 (Uradni list RS, št. 103/05) in celo v sklepu št. Up-362/04 z dne 21. 4. 2006 (OdlUS XV, 50), s katerim ustavna pritožba ni bila sprejeta v obravnavo.